

3. Белкин Р.С. Курс криминалистики : в 3 т. / Р.С. Белкин. – М. : Юристъ, 1997–1997. – Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – 1997. – 480 с.

4. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.В. Даньшин. – Х., 2000. – 210 с.

5. Про національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/paran162#n162>.

6. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03?nreg=v0015700-03&find=1&text=%EF%E5%F0%E5%E2%E8%F9%E5%ED%ED%FF&x=0&y=0>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

УДК 343.915

ЗАГАЛЬНО-СОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ВЧИНЮВАНИМ НЕПОВНОЛІТНІМИ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Бундз Р.О., аспірант
кафедри кримінального права і процесу
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена дослідженню питань загально соціального запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю. Доведено, що запобігання злочинності передбачає відповідний вплив на ці причини і умови. Воно полягає у тому, щоб, з одного боку, перешкодити їх виникненню, а з іншого – припинити чи нейтралізувати (ослабити) криміногенну дію тих з них, які існують об'єктивно і поки не піддаються усуненню. З'ясовано, що загальносоціальне попередження має своїм результатом усунення, ослаблення, нейтралізацію всього негативного комплексу впливу на злочинність.

Ключові слова: загально соціальне попередження, злочинність неповнолітніх, заходи запобігання, причини та умови злочинності.

Статья посвящена исследованию вопросов общесоциального предотвращения преступлений, совершаемых несовершеннолетними с особой жестокостью. Доказано, что предупреждение преступности предполагает соответствующее влияние на эти причины и условия. Оно заключается в том, чтобы, с одной стороны, препятствовать их возникновению, а с другой – прекратить или нейтрализовать (ослабить) криминальная действие тех из них, которые существуют объективно и пока не поддаются устранению. Выяснено, что общесоциальное предупреждение должно в итоге устранить, ослабить, нейтрализовать весь негативный комплекс влияния на преступность.

Ключевые слова: общесоциальное предупреждение, преступность несовершеннолетних, меры предотвращения, причины и условия преступности.

Bunz R.O. GENERAL SOCIAL MEASURES FOR PREVENTION OF CRUES, UNDERSTANDED UNLIMITED WITH SPECIAL RISK

To research on general social prevention of crimes committed by juveniles with cruelty. It is proved that crime prevention involves corresponding impact on these causes and conditions. It is, on the one hand, to prevent their occurrence, and the other – to stop or neutralize (weaken) The criminal action of those that exist objectively and is not amenable to removal. It was found that societal warning has resulted in the removal, weakening, neutralize all the negative complex effect on crime.

Key words: general social prevention, juvenile delinquency, prevention, causes and conditions of crime.

Постановка проблеми. Злочинність, як будь-яке соціально небезпечне явище, ставить перед суспільством завдання її мінімізації, зниження до реально досяжного рівня. Саме такий підхід до проблеми протидії злочинності в цілому та її запобігання зокрема заснований на концепції комплексного використання всіх можливостей суспільства, держави, громадян у реалізації заходів, що попереджають кримінальний розвиток подій у масштабі країни, регіону, конкретних криміногенних ситуацій. Кінцева мета запобігання та профілактики злочинів – не допустити злочину, зокрема, наркотизації та пов'язаних з нею злочинів з боку неповнолітніх, щоб не бути вимушеним карати злочинця-наркомана, виправляти (лікувати) його і перевиховувати.

Стан дослідження. Різні аспекти запобігання злочинності неповнолітніх раніше досліджувалися як на рівні кандидатських дисертацій (Н.В. Яницька (2000 р.), Т.Л. Кальченко (2004 р.), Л.С. Дубчак (2007 р.)), так і були предметом дослідження українських і російських учених. Серед них: Н.М. Абдіров, В.В. Беспалько, Б.С. Бейсенов, Р.І. Благуца, Р.В. Булатов, В.М. Бурдін, Н.І. Ветров, О.М. Джужі, А.І. Долгова, В.І. Лазаренко, І.П. Лановенко, М.П. Легецький, Н.Ю. Максимова, А.И. Міллер, Г.М. Мінковський, Н.А. Мірошниченко, І.М. Мотринець, В.М. Оржеховська, С.Г. Поволоцька, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничний, А.І. Рошін, А.П. Тузов, М.С. Хрупп, Д.К. Чірков та інші. Проте, ґрунтовного дослідження запобі-

гання саме злочинам неповнолітніх, що вчиняються з особливою жорстокістю не було.

Виклад основних положень. Злочинність – явище соціальне. Вона пов'язана з різними причинами та умовами, які у різних сферах та на різних рівнях суспільного життя – від загальносоціальних причин та умов до конкретних ситуацій в окремих соціальних групах та між окремими людьми.

Запобігання злочинності передбачає відповідний вплив на ці причини і умови. Воно полягає у тому, щоб, з одного боку, перешкодити їх виникненню, а з іншого – припинити чи нейтралізувати (послабити) криміногенну дію тих з них, які існують об'єктивно і поки не піддаються усуненню.

У кримінологічній літературі запобігання злочинності зазвичай розглядається як широкий комплекс взаємопов'язаних заходів, що проводяться державними органами та громадськістю з метою утримання її на мінімальному рівні за допомогою нейтралізації або викорінення причин, що її породжують.

Важливо зазначити, що запобігання злочинності необхідно розглядати не просто як сукупність різних заходів, а як особливу галузь соціального регулювання, управління соціальними процесами, пов'язаними з реалізацією завдань впливу на злочинність.

Загальносоціальне попередження має своїм результатом усунення, ослаблення, нейтралізацію всього негативного комплексу впливу на злочинність, а також виникнення антикриміногенних факторів. Загальносоціальне попередження охоплює великі, що мають довготривалий характер, види соціальної профілактики у самому широкому сенсі цього слова. Це – вирішення великих економічних, соціальних, ідеологічних, політичних, культурно-виховних, організаційно-управлінських та інших проблем життя суспільства у ході перебудови та реалізації рішень держави та уряду. Отже, загальносоціальне запобігання займає одне з пріоритетних місць у державній політиці впливу на злочинність.

Проведення загальносоціальних заходів дозволяє створити економічні, організаційні, політичні та інші умови для ефективного здійснення спеціально-кримінологічних заходів.

Загальні заходи запобігання спрямовані на вирішення глобальних, загальних економічних та соціальних проблем, які не є спеціально орієнтованими на боротьбу зі злочинністю. Однак, у силу виняткової значущості для економічного, духовного і соціального життя суспільства здатні вирішити проблему боротьби зі злочинністю.

В умовах переходу до ринкових відносин особливу значущість набуває державна і громадська підтримка соціально незахищених верств населення. Розробка та реалізація ефективної молодіжної політики, у тому числі у плані задоволення суспільно значущих інтересів і потреб молоді у сферах загальної та професійної освіти, культури, дозвілля та праці; технічне та технологічне переоснащення підприємств і всебічне скорочення некваліфікованої ручної праці; зміцнення служб зайнятості населення; створення ефективної системи підготовки, перепідготовки кадрів та

підвищення їх кваліфікації; розвиток малого та середнього бізнесу, що забезпечує населення новими робочими місцями. Перелічені та інші соціальні заходи відіграють роль у нейтралізації об'єктивних і суб'єктивних факторів, що детермінують вчинення злочинів з особливою жорстокістю.

Створення на державному рівні системи психолого-психіатричної допомоги, раннього виявлення та діагностування відхилення у психічному розвитку особистості (у навчальних закладах) здатне позитивно позначитися на насильницькій злочинності. Величезну роль у запобіганні злочинності неповнолітніх, як, втім, насильницької злочинності взагалі, відіграє розвиток дозвілля і формування здорової культури відпочинку, поступове викорінення порочних традицій, які жорстко пов'язують відпочинок з вживанням спиртного. Держава повинна забезпечити громадянам можливість зняття стресів у рамках здорового способу життя. Значущі також заходи щодо зменшення безробіття і зниження ефекту її негативних психологічних наслідків.

До загальних заходів запобігання злочинів з особливою жорстокістю слід віднести:

- культурно-виховну роботу у всіх сферах діяльності; підвищення морально-культурного рівня сім'ї, а також внутрішньо сімейне спілкування;

- поліпшення матеріального добробуту населення;

- боротьбу з алкоголізмом і наркоманією; боротьбу з рецидивною злочинністю, яка полягає у соціальній адаптації неповнолітніх, які відбули покарання;

- зниження пропаганди насильства у засобах масової інформації, виключення фільмів, що демонструють жорстокість і насильство у денний час доби.

Культурно-виховна робота в усіх сферах діяльності, робота у цьому напрямку повинна будуватися на основі створення центрів проведення дозвілля неповнолітніми особами, створення спортивних центрів, секцій і гуртків з розвитку особистості, у загальноосвітніх установах, тобто проведення культурного дозвілля громадянами, пропаганда здорового способу життя.

Підвищення морально-культурного рівня сім'ї, а також внутрішньо сімейного спілкування. Попередження зазначеного виду злочинів у даному напрямку полягає у вжитті заходів до батьків, що ведуть аморальний спосіб життя і не приймають належних заходів щодо виховання дітей шляхом проведення профілактичних бесід, позбавлення батьківських прав, підвищення культурного рівня сім'ї, терпимого ставлення один до одного.

Поліпшення матеріального добробуту населення, боротьба з безробіттям полягає у координації у центрі зайнятості населення всіх наявних вакансій у тому чи іншому регіоні.

Боротьба з алкоголізмом і наркоманією, створення дієвих програм взаємодії органів внутрішніх справ та органів охорони здоров'я з метою лікування цих осіб від залежності та згубного впливу на їх психіку алкоголю та наркотиків, які повинні бути побудовані на

основі своєчасного виявлення, постановки та лікування осіб, що зловживають спиртними напоями та наркотичними речовинами, пропаганди здорового способу життя. Запобігання рецидивної злочинності шляхом створення соціальної адаптації осіб, які відбули покарання, а також призначення суворого покарання.

Для практичного здійснення заходів запобігання злочинів з особливою жорстокістю важливе значення має виявлення осіб, які ведуть паразитичний спосіб життя та відрізняються антигромадською поведінкою.

Ефективна боротьба пов'язана з посиленням виховної роботи у сфері побуту і дозвілля, боротьби з пияцтвом і алкоголізмом, підвищенням уваги вже до першої малозначної ситуації, що виникає на ґрунті побутових відносин, використанням для їх своєчасного вирішення заходів громадського впливу, а у необхідних випадках – заходів державного примусу. Робота громадських формувань і полягає у тому, щоб проводити виховну роботу з особами, спосіб життя яких і система поведінки могли створювати або створювали конфліктні криміногенно-віктимологічні ситуації, що можуть об'єктивно перерости у злочин. Тому необхідно відродити їх діяльність або, принаймні, структурно їх реформувати з урахуванням сформованої у країні криміногенних обставин.

С.Г. Ольков пише, що «зростання злочинності, взагалі правопорушень та інших соціально-негативних проявів (наркотизації) потрібно пов'язувати не з людською розбещеністю або економічними труднощами, а саме з моральним розвитком соціуму» Саме тому слід визнати вірним його думку про те, що «поведінка індивіда – дзеркало душі» [1, с. 3]. Таким чином, будь-яка поведінка людини, у тому числі, що відхиляється від соціальних норм, є результат виховання (евфемізму), у ході якого формується система ідеалів. Отже, один з направляючих векторів державної політики має бути націлений на створення потужної і ефективної системи виховного процесу, тобто виховної роботи у підлітковому середовищі.

Для скорочення злочинів неповнолітніх державна політика повинна реалізовуватися у наступних напрямках:

- рішення комплексних соціально-правових завдань, до яких відносяться проблеми дозвілля неповнолітніх і молоді; формування ціннісних орієнтації, психологічної стійкості; правової культури;

- прийняття загальнодержавної цільової програми з антинаркотичної пропаганди серед населення;

- створення центрів соціальної допомоги для осіб, які споживають наркотики без призначення лікаря, з функціями: надання медичної та психологічної допомоги наркоманам (створення реабілітаційних центрів для наркоманів), а також вдосконалення кримінально-виконавчих заходів щодо засуджених наркоманів;

- вдосконалення кримінально-правових заходів з боротьби з наркобізнесом і незаконним обігом наркотичних засобів;

- віктимологічна профілактика.

Що стосується першого напряму державної політики, то, на наш погляд, необхідно організувати дозвілля неповнолітніх, що є однією з серйозних проблем. Вирішивши її, ми частково знизимо зростання наркоманії. Також не слід забувати про роль правової культури у профілактиці наркотизму і розглянутих нами злочинів. Звідси випливає висновок, що профілактику наркоманії та боротьбу з наркотизмом не можна розглядати у відриві від правової культури, що заснована на безумовній повазі до права, перетворенні вимог права у внутрішню переконаність людини [2, с. 16-18]. Формування правової культури досягається за допомогою морально-правового виховання, яке нині є однією з форм виховання, що відрізняється особливістю цілей, змістом і методами роботи. На думку О.Т. Шапієвої, найважливіший внесок у процес вдосконалення морально-правової освіти та виховання особистості повинні нести насамперед навчальні заклади, трудові колективи, яким необхідно стати справжніми провідниками, розповсюджувачами правових знань, головними агентами правового виховання [3, с. 95-96]. У цьому зв'язку К.Є. Ігوشев та В.С. Устінов відзначають особливу значущість таких педагогічних заходів індивідуального запобігання злочинів, як виховання у колективі та через колектив, вмиле поєднання переконання та примусу, цілеспрямованість та безперервність виховного процесу, наступність та систематичність виховних заходів, індивідуальний підхід [4, с. 46].

Другий напрямок державної політики, полягає у прийнятті загальнодержавної програми для проведення загальної (масової) антинаркотичної пропаганди серед населення. Антинаркотична пропаганда, пропаганда здорового способу життя повинна реалізовуватися у повному обсязі всіма суб'єктами профілактики (державними органами, установами, громадськими об'єднаннями, організаціями та ін.) у тісній взаємодії із засобами масової інформації.

Проблема наркотизму є загальнонаціональним лихом, і першорядною задачею, яка стоїть перед державою, є порятунок нації від наркогеноциду. Для цього держава має вжити всіх заходів з профілактики наркотизму. У зв'язку з цим суб'єкти профілактики (державні органи, установи, громадські об'єднання та ін.) повинні вжити всіх заходів боротьби з цим соціальним явищем. На наш погляд, необхідно надати матеріальну допомогу всім суб'єктам профілактики, а також організувати семінар з проблеми профілактики наркоманії неповнолітніх, де слід було б виробити довгострокову програму антинаркотичної пропаганди, пропаганди здорового способу життя серед населення нашої країни.

Звідси випливає, що для найбільш ефективного роботи щодо запобігання наркотизму і злочинів, пов'язаних з ним, по-перше, необхідна фінансова підтримка з боку держави. По-друге, державні та приватні ЗМІ повинні приділяти особливу увагу антинаркотичній пропаганді, зокрема, пропаганді здорового способу життя. По-третє, антинаркотична пропаганда, пропаганда здорового способу

життя повинна проводитися з дитячого садку, продовжуватися у школі, у вищих навчальних закладах, на роботі – де б не перебував неповнолітній.

Сьогодні доводиться констатувати той факт, що у законах не передбачається безкоштовний час у засобах масової інформації для програм антинаркотичної спрямованості. На наш погляд, доцільно на законодавчому рівні передбачити безкоштовний час як у державних, так і у приватних ЗМІ для проведення передач антинаркотичної пропаганди та здорового способу життя, а також пропаганди правової культури, законслухняності.

Третій напрям полягає у тому, щоб створити центри соціальної допомоги для осіб, які вживають наркотики без призначення лікаря, з функціями надання медичної та психологічної допомоги наркоманам (створення реабілітаційних центрів для наркоманів), а також у вдосконаленні кримінально-виконавчих заходів щодо засуджених наркоманів.

Серед заходів боротьби з наркотизмом неповнолітніх слід було б виділити заходи, пов'язані з наданням наркологічної допомоги, особливо у примусовому порядку. Наприклад, у США першим законодавче призначення наркоманам примусового лікування ввів Федеральний закон про реабілітацію наркоманів 1966 року, який встановив програму дослідження на федеральному рівні. З метою регламентації поведінки з наркоманами і надання однаковості законам штатів у 1970 році був прийнятий однаковий закон про лікування і реабілітацію осіб, які страждають наркотичною залежністю. Метою закону стало пристосування системи кримінальної юстиції до завдань лікування.

На наш погляд, цей зарубіжний досвід може бути успішно реалізований у нашій країні, що сприятиме зменшенню наркотизації та пов'язаних з нею злочинів, скоєних неповнолітніми у стані наркотичного сп'яніння з проявом жорстокості.

Особливе місце в єдиному комплексі заходів запобігання злочинів з особливою жорстокістю повинна займати віктимологічна профілактика. У центрі її стоїть особистість потерпілого, його поведінка, а також взаємовідносини з потенційним суб'єктом злочину. Проводитися вона повинна як на загальносоціальному, так і спеціальному рівнях. У зв'язку з цим, за доцільне об'єднати зусилля органів внутрішніх справ, соціального захисту та зайнятості населення, системи профілактики злочинів, що передбачають розробку та прийняття необхідних нормативних актів та комплексних програм. У системі МВС необхідно створити службу, що спеціалізується тільки на віктимологічній профілактиці.

Для виявлення причин і умов вчинення розглянутих нами злочинів доцільно спочатку вивчити «жертву», а потім лише самого злочинця (неповнолітнього злочинця) з подальшим опублікуванням рекомендацій, а для охочих і проведенням консультацій щодо зниження віктимності від злочинних посягань. З цією метою доцільно відкрити спеціальні установи «з навчання осіб, які мають підвищену віктимність, різним прийомам і спосо-

бам як психічного, так і фізичного впливу на злочинця».

У сімейно-побутовій сфері конфлікти, як правило, набувають триваючу форму. Тому важливим є проведення ранньої віктимологічної профілактики з метою недопущення міжособистісного конфлікту і переростання його у злочини з особливою жорстокістю. Сварку або бійку з ініціативи потерпілого, інші його неправомірні дії необхідно припинити до того, як вони стануть реальною передумовою вчинення злочину. Найчастіше самими учасниками конфлікту не можуть бути врегульовані їх взаємини. І тут провідна роль у їх локалізації належить дільничному інспектору. Щоб вибрати правильний напрямок профілактичного впливу, він повинен глибоко вивчити причини конфліктності, визначити ступінь її напруженості і на цій основі спрогнозувати подальшу індивідуальну поведінку конфліктуючих сторін або однієї з них, що активно створює своєю поведінкою напруженість у відносинах.

Основна роль у боротьбі зі злочинами належить органам внутрішніх справ. Вони зосереджують свої зусилля на недопущенні, насамперед, насильницьких тяжких та особливо тяжких злочинів, у тому числі і тих, що вчиняються з особливою жорстокістю. За допомогою заходів оперативно-розшукового характеру вони виявляють і усувають причини та умови злочинів, а головне – виділяють осіб, що замишляють злочини, підготовляють їх, запобігають і присікають ці злочини. При запобіганні злочинам, а також їх розкритті, насамперед, необхідною є взаємодія органів МВС та СБУ. Не залишаються осторонь і органи прокуратури. Прокуратурі відводиться особливе місце серед правоохоронних органів, що здійснюють діяльність із запобігання злочинів, що вчиняються з особливою жорстокістю та викорінення причин і умов, що їх породжують. Тут слід виходити з того, що у боротьбі з такими злочинами органи прокуратури не можуть обмежуватися лише «списанням» вже скоєних, шляхом притягнення винних до відповідальності, найважливішим завданням є своєчасне прийняття заходів до їх попередження. Судові органи здійснюють профілактику злочинів у тісному зв'язку з їх правоохоронною діяльністю. Профілактика особливо жорстоких злочинів судом визначається його особливими завданнями і функціями як органу, що здійснює правосуддя.

Одну з основних ролей у боротьбі з особливо жорстокими злочинами відіграють дільничні інспектора міліції або служба дільничних інспекторів міліції. Ця служба у рамках здійснення індивідуальної профілактики злочинів виявляє осіб, від яких можна чекати вчинення злочинів, зокрема з-поміж осіб, які відбули покарання у місцях позбавлення волі, здійснює постановку цих осіб на профілактичний облік, здійснює безпосередній профілактичний вплив на таких осіб з метою запобігання злочинам, контролює їх поведінку, здійснює нагляд.

Висновки. Таким чином, під загально-соціальним запобіганням злочинам, які вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю слід розуміти діяльність державних

органів, громадських організацій, суспільства та окремих осіб, що має довготривалий характер, і враховує специфіку об'єкта запобігання, спрямовану на усунення, ослаблення, нейтралізацію всього негативного комплексу впливу на злочинність, а також виникнення антикриміногенних факторів, сигналом для чого повинен бути антигромадський вчинок людини, її протиправна поведінка, яка може розвинути і перетворитися на установку на вчинення злочину з особливою жорстокістю.

УДК 343.3

БЛИЗЬКІ РОДИЧІ ТА ЧЛЕНИ СІМ'Ї ЯК ПОТЕРПІЛІ ВІД ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 3451 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Волковська А.С., ад'юнкт
кафедри кримінального права
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних з визначенням кола потерпілих від погрози або насильства щодо журналіста ст. 3451 Кримінального кодексу України. Дано авторське визначення, охарактеризовано їхній статус. Висвітлено авторське бачення понять «близькі родичі» та «члени сім'ї» на основі уніфікації розуміння понять у кримінальному праві.

Ключові слова: потерпілі від злочину, склад злочину, кримінальна відповідальність, близькі родичі, члени сім'ї.

Статья посвящена исследованию проблем, связанных с определением круга потерпевших от угрозы или насилия в отношении журналиста ст. 3451 Уголовного кодекса Украины. Дано авторское определение, охарактеризован их статус. Освещено авторское видение понятий «близкие родственники» и «члены семьи» на основе унификации понимания понятий в уголовном праве.

Ключевые слова: потерпевшие от преступления, состав преступления, уголовная ответственность, близкие родственники, члены семьи.

Volkovska A.S. CLOSE RELATIVES AND FAMILY MEMBERS AS VICTIMS OF CRIME UNDER ST. 345 OF THE PENAL CODE OF UKRAINE

The article is devoted to issues related to definition of the circle of victims of threats or violence against the journalist according to article 3451 of the Criminal Code of Ukraine. The authorial determination is given. Their status is described. The article reflects the authorial vision of concepts «close relatives» and «family members» based on the unification understanding of the concepts in criminal law.

Key words: victims of crime, elements of crime, criminal responsibility, close relatives, family members.

Постановка проблеми. Верховною Радою України було прийнято Закон України № 421-VIII від 14 травня 2015 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів», яким внесені зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) та посилено гарантії законної професійної діяльності журналістів. З внесенням до КК України відповідних змін та передбаченням спеціальних кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на професійну діяльність журналістів, виникли певні ускладнення щодо визначення кола можливих потерпілих від злочинів, передбачених ст. 3451, ст. 3471, ст. 3481, 3491 КК України. Зокрема це стосується з'ясування змісту понять «близькі родичі» та «члени сім'ї».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правової охорони захисту прав журналістів були предметом

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ольков С.Г. Уголовно-процессуальные правонарушения в российском судопроизводстве и общая теория социального поведения / С.Г. Ольков. – Тюмень, 1993. – 153 с.
2. Грачев В.С. Правовая культура как субъективный фактор реализации права : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / В.С. Грачев. – СПб, 1996. – 22 с.
3. Шапиева О.Г. Проблема нравственно-правовой социализации личности: концептуальный и практические аспекты / О.Г. Шапиева. – СПб, 1996. – 296 с.
4. Игошев К.Е. Введение в курс профилактики правонарушений / К.Е. Игошев, В.С. Устинов. – Горький, 1977. – 246 с.

численних наукових досліджень. Загальні питання визначення такої категорії як потерпілий висвітлено у працях таких вітчизняних учених: П.П. Андрушко, А.П. Бабій, Я.С. Беспала, П.С. Берзін, А.А. Васильєв, Р.В. Вереша, Ю.В. Гродецький, І.О. Зінченко, Л.Б. Ільковець, Д.Ю. Кондратов, М.Й. Коржанський, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, В.І. Павликівський, А.В. Тарасенко, В.І. Тютюгін, А.В. Савченко, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун та деяких інших науковців. Однак, разом із цим, слід констатувати відсутність комплексного науково-правового дослідження потерпілого від злочину, передбаченого ст. 3451 КК України.

Тому, **метою статті** є аналіз наукових поглядів та законодавчих актів на визначення потерпілих, передбачених ст. 3451 КК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим моментом при розгляді об'єкта злочинного посягання є визначення кола потерпілих від погрози або насильства